

การค้นหารมรดกภูมิปัญญาอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

PARTICIPATORY SEARCHING FOR WISDOM HERITAGE OF MAECHAEM COMMUNITY IN CHIANG MAI PROVINCE FOR PROMOTING SUSTAINABLE TOURISM

♦ สุวิชา ศรีถาน

อาจารย์ประจำคณะกรรมการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Suvitcha Sritan

Lecturer, Faculty of Tourism and Hotel Management, Mahasarakham University

E-mail : suvitcha_sritan@hotmail.com

♦ ปรีดา ไชยา

อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Preeda Chaiya

Lecturer, Graduate Committee, Faculty of Tourism and Hotel Management,

Mahasarakham University, E-mail : preeda_chaiya@hotmail.com

Abstract

This study aims to investigate local wisdom heritage as participatory searching for tourism identity of MaeChaem Community. It also promotes sustainable tourism for the community by collecting data from fieldwork consisting of different sampling groups of the total 30 participants, such as community leaders, entrepreneurs of accommodation, restaurant, souvenir, monks and local scholars. The purposive sampling was used to select the participants from the following selected communities - Moo 4, Moo 5, and Moo 6 and Tambon Thapa. The instrument used for collecting data was comprised of 4 types; namely, 1) structured interview, 2) non - structured interview, 3) focus group, and 4) participatory observation. This study uses a descriptive technique to analyze the data.

The findings indicate that the potential wisdom heritage for promoting sustainable tourism in Mae Chaem Community of Moo 4, Moo 5, and Moo 6 and Tambon ThaPa can be described as 1) wooden houses 2) Pha Sine Teen Jok 3) maechaem hairpin 4) soybean fermented 5) Ka – Nom tong Yong 6) Crisp rice or KawKiabWow 7) crab sauce 8) Ka – nom Wong

9) Stuffed Dough Pyramid 10) JunLaKaThin 11) Than Salakaput 12) Hing Fire Pra Chao 13) Lanna New Year, and 14) local dialects respectively.

Keywords : Local Wisdom, Sustainable Tourism, Maechaem Community, Chiang Mai Province

บทคัดย่อ

การค้นหามรดกภูมิปัญญาอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหา มรดกทางภูมิปัญญาของชุมชนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยศึกษาจาก เอกสารและการเก็บรวบรวมข้อมูลทางภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่างอันประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการที่พัก ผู้ประกอบการร้านอาหาร ผู้ประกอบการสินค้าที่ระลึก พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน และ ผู้อาวุโสท้องถิ่น รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 คน ซึ่งได้มาจากชุมชนหมู่ที่ 4, 5 และ 6 ตำบลท่าผา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมี 4 ประเภท ได้แก่แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบบันทึกข้อมูล จากการสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และใช้การพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

จากการศึกษาพบว่า มรดกทางภูมิปัญญาของชุมชนแม่แจ่มสำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวยั่งยืนใน หมู่ที่ 4, 5 และ 6 ตำบลท่าผา มีดังต่อไปนี้ 1) บ้านไม้แบบล้านนา 2) การทอผ้าขึ้นตีนจก 3) การทำปิ่นแม่แจ่ม 4) ถั่วเน่าเมอะ 5) ขนมโด่งโย่ง 6) ข้าวควบหรือข้าวเกรียบว่าว 7) น้ำปู๋ 8) ขนม่วง 9) ขนมห้อย 10) ประเพณี จุลลัน 11) พิธีตานก๋วยสลาก 12) พิธีหิงไฟพระเจ้า 13) ประเพณีปีใหม่เมือง และ 14) ภาษาถิ่น

คำสำคัญ : การค้นหา มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวยั่งยืน ชุมชนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

บทนำ

ตามเอกสาร “เล่าขานตำนานเมืองแจ่ม” (ฝอยทอง สมบัติ สมวธา, 2533) แม่แจ่มเป็นเมืองเก่า มีลักษณะเด่นคือ เป็นเมืองปิดไม่มีถนนทางออก มีภูเขาโอบล้อมเมืองทุกด้าน มีทางเดิน ข้ามภูเขาทางเดียวที่เข้าออกได้ แต่เดิมมีฐานะเป็นหัวเมืองชั้น 3 ของเมืองเชียงใหม่ แต่ก่อนมีชื่อว่า เมืองแจ่ม มีระบบการปกครองแบบพญาเจ้าเมืองมานับร้อยปี จนในปี พ.ศ. 2442 ทางกรมสยามได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาล จึงได้จัดตั้งเมืองแจ่ม ขึ้นเป็นอำเภอชื่อว่า อำเภอช่างเคิ่ง มีนายอำเภอปกครองคนแรกชื่อว่า นายชื่น แม่แจ่ม ถูกเรียกว่า อำเภอช่างเคิ่ง มานานถึง 33 ปี มาในปี พ.ศ. 2481 ได้ถูกยุบฐานะเป็นกิ่งอำเภอ พร้อมกับเปลี่ยนชื่อเป็นกิ่งอำเภอแม่แจ่ม ขึ้นตรงกับอำเภอจอมทอง จนถึงปี พ.ศ. 2498 ได้ยกฐานะจากกิ่งอำเภอขึ้นเป็นอำเภอแม่แจ่ม อีกครั้งในปี พ.ศ. 2499 จนถึงปัจจุบัน

จากประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและสภาพพื้นที่ ทำให้อำเภอแม่แจ่มมีปัจจัยที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีสภาพเป็นป่าเขา มีพื้นที่เป็นภูเขาถึง 70% พื้นที่ราบ 20% และพื้นที่ราบเชิงเขา 10% จึงมีแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติมาก เป็นอำเภอที่มีความสำคัญทางศิลปวัฒนธรรม และประเพณี เพราะเหตุที่เป็นเมืองปิด ศิลปวัฒนธรรมเก่าแก่หลายอย่างยังคงอยู่ในสภาพเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเช่น โบสถ์กลางน้ำที่

เหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในประเทศไทย หรือการทอดผ้าตีนจกโดยการคว่ำลายลงแล้วจกผ้าจากด้านหลัง เป็นต้น การที่อำเภอแม่แจ่ม มีเทือกเขาสลับซับซ้อนติดต่อกันเกือบทั้งอำเภอ จึงมีสภาพอากาศที่หนาวเย็น ทำให้มีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้จึงมีความเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี สถานที่สำคัญที่มีชื่อเสียงได้แก่ น้ำตกแม่ปาน ซึ่งเป็นน้ำตกที่สูงที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ น้ำตกห้วยทรายเหลือง บ่อน้ำแร่เทพพนม หมู่บ้านทอดผ้าขึ้นตีนจก หมู่บ้านชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง หรือ ปกาเกอญอ นาข้าวขั้นบันได จุดชมวิวม่อนหมอก พระเจ้าตนหลวงที่วัดกองกาน พระเจ้าแสนทองที่วัดเจียง

เมืองแม่แจ่มในอดีต ยังไม่มีความเจริญดัง เช่นทุกวันนี้ เนื่องจากเป็นเมืองที่อยู่ด้านหลังดอยอินทนนท์ การไปมาหาสู่ไม่สะดวก เพราะถูกโอบล้อมด้วยภูเขา จึงมีสภาพเป็นเมืองปิด ผู้คนที่เดินทางมาที่แม่แจ่มจึงต้องมีรถหรือความจำเป็น ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยว ที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวกมีปริมาณน้อยมาก และมีลักษณะเรียบง่าย เช่น บ้านเช่า โรงแรม และร้านอาหารขนาดเล็ก เป็นต้น แม่แจ่มเป็นเมืองที่มีชื่อเสียงในด้านวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สงบเงียบ และเต็มไปด้วยมิตรไมตรีแก่นักท่องเที่ยวและผู้คนที่เดินทางสัญจรไปมาจาก ลักษณะเด่นทั้งทางด้านภูมิประเทศที่เป็นป่าเขาซับซ้อน มีอากาศหนาวเย็น มีศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีแบบดั้งเดิมทั้งในด้านวัฒนาอารามและงานศิลปหัตถกรรมต่าง ๆ ที่บางอย่างหาได้จากที่อื่นไม่ได้ ตลอดจนมิตรไมตรีที่อบอุ่นที่มีให้ทั้งในชุมชนกันเองและผู้มาเยือน ทำให้แม่แจ่มมีมนต์เสน่ห์และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศให้เดินทางมาเยือนท้องถิ่นและชุมชนแห่งนี้

ปัจจุบันนี้ถึงแม่แจ่ม จะยังคงมีสภาพส่วนใหญ่ที่เรียบง่ายและอบอุ่น แต่ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นเมืองท่องเที่ยวตามกระแสนิยมที่เกิดขึ้นแล้ว การเปลี่ยนแปลงในแม่แจ่มนั้นมิให้เห็นหลายอย่าง ทั้งธุรกิจที่เกิดขึ้นใหม่ ทั้งจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ ก่อให้เกิดความวุ่นวาย และปัญหาที่ตามมามากขึ้น จากแต่ก่อนที่เคยสงบเงียบ แต่ในความวุ่นวายที่เกิดขึ้นนั้น ทำให้แม่แจ่มมีบรรยากาศที่สนุกสนานรื่นเริง โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ เช่น งานเทศกาลผ้าตีนจกประจำปีจัดขึ้นในทุกเดือนกุมภาพันธ์ จะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาร่วมงาน เพื่อชมการแสดงและนิทรรศการต่าง ๆ มีความครึกครื้น มีการไหลเวียนของการจับจ่าย อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนพัฒนาอย่างต่อเนื่องขึ้นตามลำดับ

เมืองแม่แจ่มที่เคยสงบเงียบ มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่รีบร้อน เมืองที่มีมนต์เสน่ห์ทางวัฒนธรรม ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเช่นนี้แล้ว ความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ทางมรดกวัฒนธรรมต่าง ๆ แบบดั้งเดิมอาจสูญหายไปด้วย แม่แจ่มในวันนี้กำลังตกอยู่ในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้ และปรับตัวต่อกระแสนิยมตามความต้องการของนักท่องเที่ยวที่สูงขึ้น ประกอบกันกับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย และเทคโนโลยีต่าง ๆ ทำให้เมืองแม่แจ่มที่เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อาจได้รับผลกระทบและทำให้วัฒนธรรม ประเพณี และมรดกภูมิปัญญาที่มีมาแต่ดั้งเดิมของแม่แจ่มอาจจะต้องสูญหายไป ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของแม่แจ่ม โดยเลือกพื้นที่ชุมชนแม่แจ่ม ตำบลท่าผา ในหมู่ที่ 4, 5 และ 6 อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาวิจัย เนื่องจากมีความพร้อมในด้านชุมชน การเดินทางและมีศิลปวัฒนธรรมภายในชุมชนมากกว่าในหมู่อื่นของอำเภอแม่แจ่ม เพื่อใช้ค้นหามรดกทางภูมิปัญญาที่ควรค่าแก่การบำรุงรักษา

และอนุรักษ์ไว้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบยั่งยืนของชุมชนแม่แจ่มต่อไป โดยอาศัยแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยั่งยืนของ Goeldner และ Ritchie (2009) และ Ryan (1995) มีนัยยะที่สำคัญ 2 ประการ คือ ให้อำนาจแก่ชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประการหนึ่ง เพื่อกระจายอำนาจการเรียนรู้สู่ท้องถิ่นในด้านที่เป็นประโยชน์ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณค่าศิลปวัฒนธรรม ให้ท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้ ประการหนึ่ง โดยมีการจัดการอย่างเหมาะสมกับมรดกและภูมิปัญญาของท้องถิ่นนั้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและค้นหามรดกทางภูมิปัญญาของชุมชนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนแม่แจ่มในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่และเพื่อใช้เป็นข้อมูลแก่นักวิชาการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้รู้จักและเข้าใจในมรดกทางภูมิปัญญาของชุมชนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ โดยสามารถนำความรู้นี้ไปพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต่อไป

วิธีการศึกษาวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ขอบเขตของการวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาเฉพาะกลุ่มประชากรในชุมชนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับมรดกทางภูมิปัญญาของชุมชนแม่แจ่มรูปแบบการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อค้นหาและศึกษาเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาของชุมชนแม่แจ่ม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยมีขอบเขตการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นคนท้องถิ่นในชุมชนแม่แจ่ม หมู่ที่ 4, 5 และ 6 ตำบลท่าผา ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เกิดและเติบโตในอำเภอแม่แจ่ม ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และผู้อาวุโสท้องถิ่น รวมทั้งผู้ประกอบการในด้านต่าง ๆ ในพื้นที่โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 6 กลุ่มจำนวนทั้งสิ้น 30 คน ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน 3 คน กลุ่มที่ 2 ผู้ประกอบการที่พัก 3 คน กลุ่มที่ 3 ผู้ประกอบการร้านอาหาร 3 คน กลุ่มที่ 4 ผู้ประกอบการสินค้าที่ระลึก 3 คน กลุ่มที่ 5 นักปราชญ์ชาวบ้าน และผู้อาวุโสในท้องถิ่น 14 คน กลุ่มที่ 6 พระภิกษุสงฆ์ 4 รูป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย (Ryan, 1995; Saunders, Lewis, & Thronhill, 2007)

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับ เพศ อายุ การทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับมรดกทางภูมิปัญญาของชุมชนแม่แจ่ม ทางด้านสถาปัตยกรรม อาหารพื้นเมือง ศิลปหัตถกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ในชุมชน

ตอนที่ 3 เป็นความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนแม่แจ่ม ในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนภายในชุมชน

ตอนที่ 4 เป็นความคิดเห็นเพิ่มเติมในส่วนต่าง ๆ หรือรายละเอียดอื่นอาจจะเกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

2.2 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ใช้สัมภาษณ์เรื่องต่าง ๆ โดยให้อิสระในการตอบคำถาม

2.3 การสนทนากลุ่ม โดยการคัดเลือกจากกลุ่มที่เกิดและเติบโตในพื้นที่ หรือคนเก่าแก่ของชุมชน ที่มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับความรู้ทางด้านมรดกภูมิปัญญาของชุมชน อำเภอแม่แจ่ม โดยจัดการสนทนากลุ่มละ 5 คน

2.4 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้เข้าร่วมในกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญ ตลอดจนได้ใช้ชีวิตในชุมชนเป็นระยะเวลาหนึ่ง

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Corbin & Strauss, 2008; Creswell, 2009)

3.1 รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากการประชุม ข้อมูลจากการสังเกตการณ์และบันทึกภาพ

3.2 รวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยการลงสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบไม่มีโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน มีการขออนุญาตจากผู้เข้าร่วมวิจัยในการจดบันทึกดำเนินกิจกรรมวิจัยด้วยเครื่องบันทึกและภาพ และด้วยผู้วิจัยไม่คุ้นเคยกับพื้นที่วิจัยและกลุ่มตัวอย่างจึงใช้เทคนิค snowball sampling ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอ

4. การดำเนินการจัดกระทำข้อมูลและนำเสนอ (Corbin & Strauss, 2008; Saunders et al., 2007)

ดำเนินการจัดกระทำข้อมูลโดยการนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมด ทั้งจากข้อมูลเอกสาร และการลงภาคสนาม มาสรุปผล และจำแนกแจกแจงข้อมูลตามความมุ่งหมายเพื่อทำการศึกษาและวิเคราะห์ โดยจะนำเสนอด้วยการพรรณนาข้อมูลเชิงเนื้อหา และใช้วิธี thematic analysis ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนแม่แจ่ม หมู่ที่ 4, 5 และ 6 ตำบลท่าผา พบว่า มรดกทางภูมิปัญญาของชาวบ้านชุมชนแม่แจ่มสำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวยั่งยืนในพื้นที่วิจัยมีดังนี้

1. การสร้างบ้านโบราณ เป็นลักษณะบ้านไม้ มีลักษณะเป็นเรือนเครื่องสับแบบประเพณีล้านนา เป็นบ้านเรือนเดี่ยวหรือเรือนคู่ ยกใต้ถุนสูง มุงหลังคาด้วยแป้นเกล็ด หรือดินขอ โดยทุกหลังจะมีชานไว้สำหรับรับแขก นอนหลับหรือทำงานต่าง ๆ ฝาบางหลังเป็นไม้จริง แต่บางหลังเป็นหญ้าคา หรือใบตองตึง โดยการก่อสร้างทั้งหมดจะไม่ใช้ตะปูแต่ใช้เดือยสลักแทน

2. อาหารพื้นบ้าน หรืออาหารท้องถิ่นที่จัดเป็นมรดกทางภูมิปัญญา และเป็นที่รู้จักกันทั้งในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวที่อำเภอแม่แจ่ม มีดังนี้

2.1 ถั่วเน่าเมอะ เป็นอาหารพื้นบ้านของชุมชนแม่แจ่ม ทุกบ้านเรือนจะทำถั่วเน่าไว้รับประทาน เป็นอาหารที่ทำมาจากถั่วเหลืองโดยการนำมาหมักจนนุ่ม แล้วนำมาตำกับเกลือให้ละเอียด นำไปห่อใบตองตั้งและย่างให้สุก โดยสามารถเก็บไว้ได้หนึ่งเดือน ใช้ปรุงรสอาหารแทนน้ำปลาหรือน้ำปลาร้า

2.2 น้ำปู หรือน้ำปู้น้ำจากปูนาสด โดยการนำมาตำกับสมุนไพรและเคี้ยวจนมีลักษณะข้นเหนียวมีสีดำ ใช้ประกอบอาหารเหมือนถั่วเน่า หรือตำเป็นน้ำพริกรับประทาน เมื่อทำจนสุกแล้วสามารถเก็บได้ 1 ปี โดยไม่เสีย

2.3 ข้าวควบ หรือข้าวเกรียบว่าว เป็นอาหารว่างของชุมชนแม่แจ่ม ทำจากข้าวเหนียวนำมาโม่จนเป็นน้ำ แล้วนำไปละเลงบนผ้าขาวบางที่ขึงไว้บนหมอนึ่งจนสุก แล้วลอกออกเป็นแผ่นไปตากบนหญ้าคาให้แห้ง เมื่อจะรับประทานนำไปทอดหรือปิ้งจนสุกก็ได้

2.4 ขนมโต้งโย่ง เป็นขนมโบราณประจำอำเภอแม่แจ่ม ทำจากแป้งข้าวเหนียว น้ำอ้อย งบ ถั่ว กะทิ หรือน้ำตาลอ้อย โดยนำไปกวนจนเหนียวติดไม้พาย มีลักษณะยืดเย้น จึงมีชื่อว่า โต้งโย่ง เป็นขนมที่ทำเมื่อมีงานบุญประเพณี หรือเทศกาลเท่านั้น และมีจำเพาะที่อำเภอแม่แจ่มแห่งเดียว

2.5 ขนมวง เป็นขนมโบราณอีกอย่างหนึ่ง ชาวบ้านในชุมชนแม่แจ่มทำขนมชนิดนี้เป็นเกือบทุกบ้าน โดยการนำแป้งข้าวเหนียวมาตำกับกล้วยน้ำว้าสุกงอม ให้เข้ากันแล้วนำมาปั้นเป็นวงแหวน นำไปทอดให้สุกทั้งให้สะเด็ดน้ำมัน จึงเคี้ยวน้ำตาลอ้อยราดที่ตัวขนมด้านเดียว

2.6 ขนมจ็อก หรือขนมเทียนนี้เป็นขนมที่ทำในงานบุญทุกเทศกาล ทำจากแป้งข้าวเหนียวมีไส้เป็นมะพร้าวทวนรสหวานตรงกลาง ห่อด้วยใบตองนำไปนึ่งให้สุก ปัจจุบันมีไส้เค็ม เพิ่มมาอีกอย่างหนึ่ง

3. หัตถกรรมและงานฝีมือพื้นบ้าน ชุมชนแม่แจ่มมีผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ดังนี้

3.1 ผ้าชิ้นตีนจก เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมายาวนานนับร้อยปี มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น คือ การจกหรือการทอโดยคว่ำลายลงกับก็ แล้วจกจากด้านหลัง ซึ่งการจกแบบนี้มีแห่งเดียวในประเทศไทย ผ้าชิ้นตีนจกแม่แจ่มนี้มีเอกลักษณ์และสีสันลวดลายที่สวยงาม ทำให้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ในปัจจุบันได้มีการจัดเทศกาลผ้าตีนจกแม่แจ่มเป็นประจำทุกปีในเดือนกุมภาพันธ์ เพื่อส่งเสริมให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

3.2 ปิ่นโบราณ ปิ่นแม่แจ่มนี้เป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมา ปิ่นของที่นี่ทำมาจากเงินแท้ และทองเหลือง โดยมีเอกลักษณ์ตรงที่ทำจากมือเพียงอย่างเดียว มีการขึ้นรูปดอกกลายด้วยลายดอกพิกุลเป็นหลัก ปิ่นบางอันใช้แก้วใสทำเป็นยอดปิ่น ปัจจุบันเหลือผู้ผลิตเพียงรายเดียวในอำเภอแม่แจ่ม

4. ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนแม่แจ่มมีการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมมาอย่างยาวนาน และยังปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีดังนี้

4.1 ประเพณีจุลกฐิน เรียกว่ากฐินด่วนเพราะต้องทำการเก็บฝ้าย ปั่นฝ้าย ทอ ย้อม และเย็บ ทำผ้ากฐินให้แล้วเสร็จในวันเดียว โดยมีความเชื่อว่า ถ้าทำผ้ากฐินสำเร็จในวันเดียวได้จะมีบุญมากกว่าทำผ้ากฐินปกติเป็นงานบุญใหญ่ที่ร่วมแรงร่วมใจสำคัญอีกงานหนึ่งของชุมชน ปัจจุบันนี้จัดขึ้นที่วัดบ้านทับ หมู่ 4 ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม

4.2 พิธีตานก๋วยสลาก เรียกอีกอย่างว่า กั้นข้าวสลาก จะจัดขึ้นในเดือน 11 หรือก่อนออกพรรษา 1 เดือน เป็นการทำบุญถวายทานที่สำคัญของชาวแม่แจ่ม โดยจะจัดทำขึ้นทุกปี มีการเตรียมข้าวของต่าง ๆ ทั้งเครื่องอุปโภคบริโภครวมทั้งปัจจัย เพื่อทำทานให้แก่ผู้ตายหรืออุพพการีผู้ล่วงลับ มีการตกแต่งเครื่องไทยทานอย่างงดงามนำไปถวายพระ โดยการถวายจะไม่เจาะจงพระสงฆ์หรือสามเณรรูปใดรูปหนึ่ง แต่จะจับสลากถวาย หากสลากไปตกแก่รูปใดก็ถวายรูปนั้น ถือกันว่าเป็นการถวายสังฆทานประเภทหนึ่ง

4.3 พิธีหิงไฟพระเจ้า เป็นประเพณีสำคัญประจำเดือน 4 เป้ง เป็นการนำหัวหรือฟืนไปจุดถวายพระพุทธรเจ้าให้คลายหนาว เป็นการถวายอามิสบูชาแบบหนึ่ง โดยชาวแม่แจ่มมีความเชื่อว่า พระพุทธรูปก็มีความหนาวเหมือนปุลุชน การจุดกองไฟถวายเพื่อให้ท่านคลายหนาวนี้ นอกจากได้บุญแล้วยังมีานิสงส์ให้มีความเป็นอยู่ร่มเย็นเป็นสุขปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน ปัจจุบันในแม่แจ่มมีวัดที่ยังจัดพิธีนี้อยู่ 2 วัด คือ วัดป่าแดด หมู่ 5 และวัดยางหลวง หมู่ 6 ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม

4.4 ประเพณีปีไหมเมืองหรือที่อำเภอแม่แจ่ม เรียกว่า ปีไหมหลวง จัดขึ้นในวันที่ 13-15 เมษายนของทุกปี มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ การทำบุญถวายทาน โดยมีพิธีกรรมโบราณที่หาได้ยากในที่อื่น คือ ประเพณีล่องสังขาร โดยการทำเครื่องเหมือนสวดศพทั่วไป จากนั้นนำแป้งมาปั้นเป็นก้อนเอาเช็ดตามหน้าตาเนื้อตัวให้เป็นเคล็ด เพื่อเป็นการเช็ดเอาเคราะห์ภัยต่าง ๆ ไล่สวดแล้วทำการลอยแพเอาเคราะห์โสโครกภัยไปกับแม่น้ำ

4.5 ภาษาถิ่น โดยส่วนใหญ่คล้ายคลึงกันกับในตัวเมืองเชียงใหม่ แต่มีการผสมผสานที่เกิดจากชนหลายกลุ่ม ทั้งที่มีอยู่ดั้งเดิมและโยกย้ายเข้ามาใหม่ คือ กลุ่มชาวไทยพื้นเมือง และกลุ่มชาวไทยภูเขา นอกจากนี้ยังมีชาวไทยที่ย้ายเข้ามาอยู่ภายหลัง เช่น ชาวไทยอีสาน ทำให้เกิดความผสมผสานที่แตกต่างซึ่งตรงนี้เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชุมชนแม่แจ่ม

5. การมีส่วนร่วมของชุมชนแม่แจ่มในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนแม่แจ่ม คือ การจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นในชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวและสนับสนุนการท่องเที่ยว ชาวบ้านในชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมทั้งองค์กรของรัฐ ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นนั้นชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้ดูแลและประกอบการอยู่ โดยอยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล และมีองค์กรเอกชนเข้ามาช่วยเหลือบ้างในบางครั้ง กลุ่มที่รองรับการท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่ม

โฮมสเตย์บ้านป่าแดด และกลุ่มอบสมุนไพรมันป่าแดด ทั้งสองกลุ่มนี้จัดตั้งขึ้นเพื่อรับรองการท่องเที่ยวในชุมชน โดยมีกลุ่มผ้าทอตีนจกลายโบราณบ้านยางหลวง กลุ่มเครื่องจักสานบ้านป่าแดด และบ้านทับเป็นกลุ่มสนับสนุน ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด การดำเนินงาน การติดตามผลงานและรับผล ประโยชน์ โดยมุ่งเน้นที่ความถนัด หรือวิถีภูมิปัญญาชุมชน ซึ่งเป็นหลักสำคัญของกระบวนการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ ลดการสูญเสียของทรัพยากร ทำให้ชุมชนแม่แจ่มสามารถมีการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไปได้อีกในอนาคต

การอภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องการคัดค้านการรื้อถอนภูมิปัญญาอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ผู้วิจัยได้อภิปรายตามความมุ่งหมาย ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะบ้านเรือน ชาวบ้านในชุมชนแม่แจ่มนิยมสร้างบ้านเรือนจากไม้ ด้วยการสร้างแบบประเพณี โบราณล้านนาที่สืบทอดภูมิปัญญามาจากบรรพบุรุษ โดยเรือนมีลักษณะยกพื้นสูง และมีการสร้างโดยไม่ใช้ ตะปูแต่ใช้ลิ่มหรือเดือยแทน ซึ่งชาวบ้านแม่แจ่มยังคงอนุรักษ์เรือนไม้โบราณแบบดั้งเดิมไว้อย่างสมบูรณ์ ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ วีระพล ทองมา นวนจันทร์ ทองมา และวินิตรา สิละพัฒนา (2554) และยังสอดคล้อง กับ เกสร สว่างพนาพันธุ์ (2555) ที่ว่า ลักษณะการก่อสร้างบ้านเรือนได้รับการสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิ ปัญญาต่อกันมา และควรที่จะอนุรักษ์วิถีชีวิตความเป็นอยู่รวมถึงโบราณสถานและสถาปัตยกรรมโบราณ ซึ่งสิ่ง เหล่านี้เป็นทรัพยากรที่มีค่าอย่างหนึ่งของชุมชน

2. อาหารพื้นบ้านที่สำคัญของชุมชนได้แก่ ถั่วเน่าเมอะ น้ำปู ขนมหั้วโย่ง ขนมห้อย ขนมะม่วง และข้าว เกรียวว่าว เป็นอาหารพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาเฉพาะถิ่นของชุมชนแม่แจ่ม โดยเป็นมรดกตกทอดต่อกันมา ซึ่ง ได้รับการยืนยันจากงานวิจัยของ เกสร สว่างพนาพันธุ์ (2555) ว่าอาหารท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกัน มาเป็นการส่งสมความรู้ที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน

3. หัตถกรรมและงานฝีมือพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนแม่แจ่มที่สืบทอดกันมานับร้อยปีนั้น ที่ เป็นเอกลักษณ์และโดดเด่น คือ การทอผ้าขึ้นตีนจก และการผลิตปั่นแบบโบราณ หัตถกรรมทั้งสองสิ่งนี้เป็น อัตลักษณ์จำเพาะชุมชนแม่แจ่มที่หาไม่ได้ในที่อื่น เป็นมรดกทางภูมิปัญญาและสัญลักษณ์ที่สำคัญ โดยม ีความเห็นของ นิมนงค์ อ่อนอก (2543) สนับสนุนว่า ผลิตภัณฑ์พื้นเมือง เป็นมรดกตกทอดและมีความผูกพัน ต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน โดยกระบวนการผลิตได้ทำให้เห็นถึงกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญา ท้องถิ่นจนกลายมาเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน

4. ประเพณีและวัฒนธรรม โดยชุมชนแม่แจ่มจะสืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีตามเดือนเป็ง หมายถึง เดือนเพ็ญ โดยประเพณีแต่ละอย่าง เช่น ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีเผาหลัวพระเจ้า โดยส่วนใหญ่จะจัด ตามวันเพ็ญสำคัญของในแต่ละเดือน ทางด้านภาษาก็นั้นมีความแตกต่างกันไป โดยแม่แจ่มมีการโยกย้ายเข้า ออกของผู้คนที่มาตั้งรกราก ทำให้เกิดความเป็นเฉพาะตัวไม่เหมือนกับในตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งนิมนงค์ อ่อนอก (2543) ได้มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ชุมชนแม่แจ่มยังคงมีประเพณีและวัฒนธรรมที่ยังมีการสืบทอดและ

ปฏิบัติตามจารีตดั้งเดิมอยู่อย่างเหนียวแน่น ซึ่งประเพณีเหล่านี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น

5. การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการท่องเที่ยวของแม่แจ่ม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมและประเพณี มีเที่ยวชมวัด เช่น วัดป่าแดด วัดยางหลวง และชมการสาธิตวิถีทำผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น ผ้าทอตีนจก และการทำปิ่นโบราณ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ได้มีการจัดตั้งขึ้นโดยประชาชนในพื้นที่ร่วมกับองค์กรของรัฐ โดยมีการเข้าไปมีส่วนร่วมในด้านการวางแผน การดำเนินการ การติดตามผลงาน และการรับผลประโยชน์ โดยเฉพาะผลประโยชน์สองปัจจัยสำคัญคือรายได้จากการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในการใช้จ่ายซื้อของที่ระลึกพื้นเมือง รวมถึงการถ่ายภาพวัฒนธรรมพื้นเมืองดั้งเดิมเป็นประสบการณ์ของนักเดินทางท่องเที่ยวที่จะไปเผยแพร่ประสบการณ์จากภาพการเดินทางต่อไปในโลกสังคมออนไลน์ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี (Boley, Vincent, Magnini, & Tuten, 2013) ซึ่งเป็นความเห็นที่สอดคล้องตรงกันกับเกสร สว่างพนาพันธุ์ (2555), ปิยวรรณ คงประเสริฐ (2551), สมศรี คำตรง (2552) และเอกลักษณ์ ทองเสมียน (2552) ว่าประชาชนควรมีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อความสำเร็จของโครงการ โดยการพัฒนาจะต้องอยู่ภายใต้การคงอยู่ของทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อเป็นปัจจัยที่ยั่งยืนในการพัฒนาชุมชนและการท่องเที่ยวต่อไป

ดังนั้น จากผลการศึกษาและข้ออภิปรายดังกล่าวมาจึงบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยในการค้นหารวดกทางภูมิปัญญาของชุมชนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน และผลการวิจัยดังกล่าวยังสามารถสรุปสมมุติฐานของการวิจัยในครั้งนี้ได้ว่ามรดกภูมิปัญญาของชุมชนแม่แจ่ม ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ สามารถที่จะพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้

ข้อเสนอแนะ

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอำเภอแม่แจ่ม อาจทำให้ตัวตนหรือเอกลักษณ์ดั้งเดิมสูญหายไป ชุมชนแม่แจ่มควรที่จะอนุรักษ์ความเป็นแม่แจ่มแบบดั้งเดิมไว้ให้ยั่งยืนต่อไป โดยการรวบรวมความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน ให้ง่ายต่อการศึกษาจดจำ เพื่อนำเสนอให้เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว ควรมีการอบรมและสืบทอดความรู้ในชุมชนไม่ให้สาบสูญ พร้อมกันนั้นควรเอาใจใส่ในวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน โดยมุ่งเน้นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนทุกอย่างมีค่า ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหายไปทั้งสิ้น เพราะถึงแม้บางอย่างอาจจะไม่มีผลทางเศรษฐกิจ เช่น การทำปิ่นทองเหลือง แต่ก็มีผลทางภูมิปัญญา ควรมีการประสานงานกับองค์กรของรัฐและเอกชนให้เข้ามามีบทบาทในตรงนี้โดยเฉพาะในเรื่องการส่งเสริมให้มีความสามัคคีในชุมชน เพื่อจะได้ช่วยกันศึกษาพัฒนาศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นและพร้อมกันนี้ก็ยังเป็นปัจจัยในการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนให้คงอยู่ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจาก คณะผู้บริหารและอาจารย์คณะกรรมการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และ รศ.ดร. ไพฑูรย์ สุขศรีงาม ที่กรุณาให้คำแนะนำและคำปรึกษาเป็นอย่างดี และขอบคุณคณะกรรมการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ให้ทุนในการศึกษาและทำวิจัย รวมถึงประชากรในชุมชนแม่แจ่มที่ให้ความกรุณาช่วยเหลือในการทำวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จลงได้ด้วยดี

ดังนั้น ชุมชนแม่แจ่มควรอนุรักษ์ความเป็นแม่แจ่มและมรดกภูมิปัญญาไว้ โดยทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกัน และสิ่งสำคัญชุมชนต้องมีความสามัคคีเพื่อหาแนวทางส่งเสริมสนับสนุนให้มรดกภูมิปัญญาของความเป็นแม่แจ่มเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงมรดกและวัฒนธรรมดั้งเดิมสืบไป

บรรณานุกรม

เกสร สว่างพนาพันธ์. (2555). ศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนตาลโตนด : กรณีศึกษาชุมชนตาลโตนด ตำบลถ้ำรงค์ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี . วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นิมอญ อ่อนอก. (2543). กระบวนการเรียนรู้ด้านการจัดการตลาดผลิตภัณฑ์หัตถกรรมในครัวเรือน.

วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

แม่ใจจรรวธรรม ธรรมวัตร. (2557). ภูมิปัญญาอีสาน. มหาสารคาม : นางนวลออฟเซต.

ฉันทิช วรรณถนอม. (2547). การวางแผนและการจัดรายการนำเที่ยว. กรุงเทพฯ : เพ็ญฟ้าพรินติ้ง.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

ปิยวรรณ คงประเสริฐ. (2551). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ฝอยทอง (สมบัติ) สมวธา. (2533). เล่าขานตำนานเมืองแจ่ม. กรุงเทพฯ : ฝ่ายเครือข่ายการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มณี พะยอมยงค์. (2529). วัฒนธรรมล้านนาไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

วีระพล ทองมา นวนจันทร์ ทองมา และ วินิตรา ลีละพัฒนา. (2554). รายงานวิจัย การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนชาวจีนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่จอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมศรี คำตรง. (2552). รายงานวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนไทน้อย ในการพัฒนาตลาดน้ำไทน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์.

- เอกลักษณ์ ทองเสมียน. (2550). การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาน้ำตกเก้าโจน ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Boley, B.B., Magnini, V.P., & Tuten, (2013). T.L. Social Media Picture Posting and Souvenir Purchasing Behavior: Some Initial Findings. **Tourism Management**, 37(2013), 27-30.
- Corbin, J., & Strauss. (2008). **Basics of Qualitative Research**. London, England : Sage.
- Creswell, J.W. (2009). **Research design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches**. 3rd ed. Los Angeles : Sage.
- Goeldner, C.R. & Ritchie, J.R.B. (2009). **Tourism: Principles, Practices, Philosophies**. 10th ed. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Ryan, C. (1995). **Researching Tourist Satisfaction: Issues, Concepts, Problems**. London, England: Routledge.
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2007). **Research methods for business students**. 4th ed. Harlow: Financial Times Prentice Hall.

นางสาวสุวิชา ศรีถ่าน วุฒิการศึกษา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการท่องเที่ยวและโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อาจารย์ประจำคณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ดร. ปรีดา ไชยา Ph.D. in Tourism and Hospitality Management, The University of Waikato, New Zealand อาจารย์ประจำบัณฑิตศึกษา คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม